

*В. В. Іванишин,
к. е. н., доцент, Миколаївський державний аграрний університет*

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ІНВЕСТУВАННІ РОЗВИТКУ ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА АПК

У статті аналізується ефективність державних заходів щодо інвестиційної підтримки технічного забезпечення аграрного сектора АПК. Вивчаються проблемні моменти таких дій та пропонуються заходи для їх усунення.

In the article the efficiency of state measures on investment support of the technical providing of agrarian sector of AIC is analysed. The problems of such actions are studied and offered measures for their removal.

Ключові слова: інвестування, державна підтримка, технічне забезпечення, машинобудування, державні програми.

Key words: investing, state support, technical providing, building of machines, government programs.

ВСТУП

Загальновідомо, що нині технічна оснащеність сільськогосподарства знаходиться на край низькому рівні. Для її підвищення необхідно докласти багато зусиль і вкласти значні суми інвестицій на відновлення та розвиток матеріально-технічної бази аграрного виробництва і модернізацію вітчизняного машинобудування, збільшення виробничих потужностей заводів.

Фахівцями визначено, що для забезпечення технологічної потреби сільськогосподарським товаровиробникам необхідно мати сільськогосподарської техніки на загальну суму близько 300 млрд грн. Це означає, що якщо поставити за мету досягти цього рівня за найближчі 10—15 років, то щороку потрібно інвестувати в розвиток матеріально-технічної бази від 20 до 30 млрд грн. Якщо ж зважити на те, що в економіці України продовжуються інфляційні процеси, зростають ціни на енергоносії, не припиняється скорочення рівня технічної оснащеності аграрного виробництва через низькі темпи оновлення технічних засобів, то зрозуміло, що держава має терміново вжити дієвих заходів на підтримку, підвищення технічного потенціалу аграрного виробництва.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Метою даної статті є визначення шляхів та напрямів збільшення інвестицій у технічне забезпечення аграрного сектора АПК, встановлення в цьому процесі місця та ролі держави, аналіз заходів, які вже були вжиті для поліпшення ситуації. Відповідно до поставленої мети в процесі дослідження будуть сформульовані висновки, які ляжуть в основу рекомендацій щодо підвищення ролі держави у формуванні

належного технічного забезпечення аграрного сектора АПК. Дослідження здійснюватиметься шляхом використання класичних економічних методів — абстрактно-логічного, конструктивного, аналізу та синтезу, експертних оцінок.

РЕЗУЛЬТАТИ

За нормальних умов господарювання і державного сприяння цьому процесу найважливішими джерелами фінансування інвестицій у відтворення і розширення технічного потенціалу аграрного виробництва є амортизаційні відрахування від тих технічних засобів, що зношуються в процесі їх використання, і прибуток сільськогосподарських товаровиробників від реалізації виробленої продукції.

Це основні джерела інвестицій. Крім того, сільськогосподарські товаровиробники використовують кошти, одержані за рахунок банківських кредитів, кошти лізингових, страхових та інвестиційних компаній, вітчизняних та зарубіжних інвесторів. Особливе місце серед джерел фінансування інвестицій займають кошти, що виділяються з державного бюджету для стимулювання технічного переоснащення аграрного виробництва та розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу.

У плановій командно-адміністративній економіці Радянського Союзу амортизаційні відрахування на реновацію буди основним джерелом простого відтворення технічних засобів колгоспів і радгоспів. Розширене відтворення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, тобто її розвиток, відбувались в основному за рахунок частини прибутку від реалізації сільськогосподарської про-

дукції. В нинішніх економічних умовах ці джерела фінансування відновлення і розвитку технічного потенціалу аграрного виробництва, внаслідок хибної амортизаційної і цінової політики держави, диспаритету цін і нееквівалентності міжгалузевого товарообміну, втратили своє вирішальне значення і не забезпечують не лише розширеного, а й простого його відтворення.

Ще з 1991 року в Українській державі перестали діяти всі ті важелі державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, які використовувались в планово-адміністративній радянській економіці. Державний апарат України на багато років практично

відмовився від підтримки платоспроможності сільськогосподарських товаровиробників. Це, а також хибна політика розвитку агропромислового виробництва, яка проводилася всіма урядами України, призвела до значних помилок у реформуванні сільського господарства. Зниження темпів оновлення технічних засобів супроводжувалось зменшенням рівня технічної оснащеності аграрного виробництва, а також скороченням виробництва технічних засобів для села, що, як наслідок, унеможливило швидке техніко-технологічне переоснащення машинобудування для агропромислового комплексу.

За цей час держава робила деякі спроби для подолання диспаритету цін і підвищення рівня еквівалентності міжгалузевого товарообміну, впроваджуючи в 1990—1994 роках заходи з підтримки дохідності сільськогосподарських товаровиробників. Першим таким кроком було прийняття Закону України "Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві" [1]. У ст.5 цього Закону наголошено, що "розмір державних централізованих капіталовкладень, що спрямовуються на зміцнення матеріально-технічної бази, соціальної сфери села та агропромислового комплексу, має становити не менше одного процента від вартості валового внутрішнього продукту України". Недоліком цього закону було те, що в ньому не було чіткого розподілу коштів між соціальною сферою села та агропромисловим виробництвом. Наслідком цього стало те, що на розвиток технічної бази сільськогосподарських товаровиробників майже нічого не виділялося.

Слід відмітити повну безповідальність всіх без винятку урядів України за виконання прийнятих програм і законів України, які спрямовані на підтримку розвитку вітчизняного машинобудування для АПК та технічного переозброєння аграрного виробництва. Це підтверджується, наприклад, даними про стан фінансування "Програми виробництва технологічних комплексів машин і обладнання для агропромислового комплексу на 1998—2005 роки". Так, відповідно до кошторису програми, за восьмирічний термін її виконання з державного бюджету мало бути виділено 330 млрд грн. Фактично ж, за даними Державного департаменту тракторного і сільськогосподарського машинобудування Міністерства промислової політики України, з держбюджету за весь термін виконання програми було виділено лише 23% від передбаченої суми.

Ще одна спроба державного сприяння виробництву технічних засобів для АПК була зроблена з прийняттям Закону України "Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу". У статті 8 цього Закону наголошено на пріоритетності розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу та визначені основні напрями його державної підтримки. Не залишилася без уваги закону і кредитна підтримка у вигляді часткової компенсації (до 70%) облікової ставки Національного банку

Таблиця 1. Фінансове забезпечення розвитку вітчизняного машинобудування для АПК та відтворення технічного потенціалу аграрного виробництва млн грн. [4]

Найменування програм і напрямів фінансування	2007		2008		2009		2010	
	План	Факт	План	Факт	План	Факт	План	Факт
Державна програма розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу на період до 2010 року	226	1,5	384	17,0	504	8,0	498	н/д
Державна підтримка сільгоспвиробників у придбанні технічних засобів	732	359,4	94	274,8	1069	196,7	1176	139*

* Державним бюджетом передбачено 596,9 млн грн.

України за кредитами комерційних банків, наданих підприємствам вітчизняного машинобудування на виготовлення машин і обладнання для агропромислового комплексу, а також державна підтримка банків, які здійснюють довгострокове кредитування цих підприємств. На жаль, ці положення закону виконувались державою далеко не в повному обсязі і не всі. На переоснащення підприємств машинобудування, а також на кредитну підтримку протягом 2002—2005 років з державного бюджету потрібні кошти не виділялися.

Не виділялися також кошти, передбачені "Державною програмою розвитку виробництва складної сільськогосподарської техніки на 2004—2006 роки" на реконструкцію, технічне переоснащення та створення нових виробничих потужностей для її виготовлення. На створення і підготовку виробництва нової техніки з державного бюджету протягом 2002—2005 років було виділено 19,48 млн грн., що складає 9,3 % від розрахункової потреби (згідно закону). На переоснащення підприємств машинобудування для АПК та їх кредитну підтримку коштів з державного бюджету не виділялося взагалі.

Ще одним з важливих кроків держави у сприянні технічному оснащенню аграрного виробництва стало прийняття Закону України "Про захист прав покупців сільськогосподарських машин" [2]. Цим Законом встановлено механізми підтримки придбання технічних засобів сільськогосподарськими товаровиробниками через регламентування обов'язків і відповідальності виробників і продавців техніки перед її споживачами. Проте самі обсяги державної підтримки придбання техніки законом не визначені, що дозволяє Міністерству фінансів України при формуванні чергового Державного бюджету України фінансувати мінімальні витрати (або і не враховувати їх зовсім) на ці потреби.

Не визначена сума витрат бюджету на державну підтримку інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу і у прийнятому пізніше Законі України "Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України". Цим Законом встановлюються правові, економічні та організаційні засади створення, випробування, виробництва, реалізації, виконання і обслуговування технічних засобів для галузей агропромислового виробництва.

Не забезпечується в повному обсязі і фінансування заходів, які були передбачені затвердженими Кабінетом Міністрів України програмами розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу [3]. Так, за програмою розвитку вітчизняного машинобудування за 2007—2009 роки на заходи державної підтримки мало було виділено з Державного бюджету України 1114 млн грн. Уряд запланував за ці роки виділити лише 35,2 млн грн., що складає близько 2,4 % від затвердженої в програмі суми. На виконання заходів з державної підтримки сільгоспвиробників у технічному переоснащенні аграрного виробництва у

програмі реалізації технічної політики на 2007—2010 роки затверджена загальна сума 3948 млн грн. (табл. 1).

Однак, незважаючи на всі негаразди при здійсненні заходів з державної підтримки становлення і розвитку інженерно-технічного забезпечення ринкового попиту, від сприяння розвитку вітчизняного машинобудування до техніко-технічного оснащення аграрного виробництва, така підтримка, хоч і незначна за обсягами, але вона позитивно оцінюється як машинобудівниками, так і аграріями. В подальшому урядовим структурам, не відкладаючи "до кращих часів", необхідно вжити невідкладних заходів щодо створення більш сприятливого економічного середовища для формування та розвитку ефективної і стабільної системи відтворення матеріально-технічної бази аграрного виробництва. Ці заходи необхідно здійснити як в сільському господарстві, так і в галузі машинобудування для агропромислового комплексу та на ринку техніки і техніко-технологічного агросервісу.

У першу чергу, необхідно спрямувати державну цінову і, в цілому, аграрну політику на формування такого рівня ринкових цін на сільськогосподарську продукцію (як сировину для харчової та переробної промисловості, так і продукти харчування), який забезпечував би беззбитковості власного виробництва. Це дозволить сільськогосподарським товаровиробникам створити фінансово-економічні умови для розвитку виробництва та його технічного і технологічного переоснащення. Необхідно також розширити державну підтримку зміцнення матеріально-технічної бази аграрного виробництва до науково-обґрунтованих обсягів. Цю підтримку необхідно спрямувати на розширення обсягів фінансування за рахунок державного бюджету часткової компенсації техніки та здешевлення кредитів комерційних банків; удосконалення системи виробництва сільськогосподарської техніки та обладнання; розширення обсягів державної політики НАК "Укראгролізінг", активізацію лізингової діяльності інших фінансових установ і машинобудівних підприємств, створення сприятливих умов для широкого залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, до лізингової діяльності; стимулювання придбання технічних засобів для впровадження інноваційних технологій виробництва сільськогосподарської продукції; формування системи державного цільового кредитування технічного переоснащення агропромислового комплексу; придбання ліцензій з виробництва нових машин і техніко-технологічного обладнання для машинобудівних заводів, що ці машини будуть виробляти. Крім того, необхідно на державному рівні розширити фінансово-економічне стимулювання конструювання техніки, її виробництва, технічного переоснащення підприємств вітчизняного сільськогосподарського машинобудування та розвитку інфраструктури ринку технічних засобів шляхом введення пільгового оподаткування та кредитування, а також виділення в найближчі 3—5 років коштів у розмірі до одного відсотка видаткової частини державного бюджету для реалізації цих засобів.

Держава має надати і нормативно-правову підтримку у розвитку фірмового технічного сервісу у гарантійний та післягарантійний періоди експлуатації сільськогосподарської техніки за участю заводів-виробників та постачальників, для забезпечення формування ринкової інфраструктури технічного сервісу, зокрема на кооперативних засадах; впровадження системного моніторингу та сучасних засобів інформатизації щодо матеріально-технічних ресурсів для аграрного сектора.

Важливими заходами, що спрямовуються на забезпечення технічного оснащення агропромислового виробництва нормативно-правового напрямку, вважаються розробка і прийняття Закону України "Про амортизацію", яким передбачається спрямувати амортизаційну політику держави на здійснення основної функції амортизаційних відрахувань — забезпечення інвестицій у відтворення основних фондів шляхом розмежування економічної та фіскальної функції,

лібералізації амортизаційних відрахувань у науково-обґрунтованих межах, стимулювання використання їх за цільовим призначенням.

З метою концентрації капіталу і створення конкурентноспроможного вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу необхідна державна підтримка у створенні 2—3 акціонерних концернів (компаній) з розгалуженою мережею машинобудівних підприємств з виробництва широкого асортименту технічних засобів для агропромислового комплексу, їх реалізації і агротехнічного обслуговування, спроможних на ринкових засадах здійснювати інженерно-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств, інших виробників аграрної продукції, передових підприємств. Для здійснення усіх цих заходів необхідно, відповідно до Закону України "Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України", визнати пріоритетність розвитку системи інженерно-технічного забезпечення агропромислового виробництва та зміцнити державне управління цією системою. З цією метою доцільно створити спеціально уповноважений орган виконавчої влади з інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу, який у своїй діяльності враховував би інтереси виробників і споживачів технічних засобів, або сконцентрувати відповідні повноваження у одному з існуючих органів виконавчої влади — Міністерстві аграрної політики і продовольства України або Міністерстві промислової політики України шляхом створення відповідного Департаменту.

ВИСНОВКИ

Реалізація в повному обсязі заходів державної підтримки, як тих, що уже застосовуються, так і тих, які додатково пропонуються, сприятимуть прискоренню економічного зміцнення виробників сільськогосподарської продукції та виробників технічних засобів для агропромислового комплексу. Це дозволить прискорити зміцнення матеріально-технічної бази аграрного виробництва та модернізувати виробництво технічних засобів для агропромислового виробництва.

Поліпшення техніко-економічних показників техніки до світового рівня дозволить досягти її конкурентоспроможності на міжнародних ринках, забезпечити саме існування вітчизняного машинобудування для АПК. Збільшення ж рівня технічної оснащеності аграрних підприємств до рівня технологічної потреби сприятиме збільшенню обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, підвищенню її якості і конкурентоспроможності, дозволить зняти питання про забезпечення продовольчої безпеки України.

Література:

1. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=400-12>. — (Нормативний документ Верховної Ради України. Закон).
2. Про захист прав покупців сільськогосподарських машин [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=900-15>. — (Нормативний документ Верховної Ради України. Закон).
3. Про затвердження Державної цільової програми реалізації технічної політики в агропромислового комплексу на період до 2011 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua/page/?4432>. — (Нормативний документ Кабінету Міністрів України. Постанова).
4. Проект Закону України "Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу". — К.: ДОД ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2005. — 25 с. *Стаття надійшла до редакції 28.03.2011 р.*